

ци / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kremlin.ru/appears/2009/07/17/1748_type63378type63381_219776.shtml. – Назва з екрану.

16. Карпенко О. В. Молоканов Ю. А. Інформаційно аналітичне забезпечення державної молодіжної політики Російської Федерації / Вісник НАДУ, № 1, 2008. – С. 105–114.

17. Бородін Є. Молоканов Ю. Особливості законодавчого забезпечення державної підтримки молодіжних і дитячих громадських організацій в Україні та Російської Федерації / Є. Бородін, Ю. Молоканов // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008, Вип № 4(34). – С. 126–136.

18. Бородін Є. Молоканов Ю. Порівняльний аналіз становлення центральних органів виконавчої влади з питань молодіжної політики в Україні та Росії / Є. Бородін, Ю. Молоканов // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009, Вип № 1(1). – С. 130–138.

19. Молоканов Ю. Досвід діяльності консультативно-дорадчих органів з питань реалізації державної молодіжної політики в Російській Федерації в контексті вдосконалення державної молодіжної політики в Україні / Ю. Молоканов // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. – Вип. 2 (9). – С. 115–125.

20. Молоканов Ю. Використання програмно-цільового методу в процесі формування та реалізації державної молодіжної політики: досвід Російської Федерації. / Ю. Молоканов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. М. М. Іжа (голов. ред.) [та ін.] Одеса ОРІДУ НАДУ 2011, Вип № 3 (47). – С. 96–100.

21. Молоканов Ю. Використання програмно-цільового методу в процесі формування та реалізації державної молодіжної політики: досвід Російської Федерації. / Ю. Молоканов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. Одеса. : ОРІДУ НАДУ 2011, Вип № 4 (48). – С. 135–138.

22. Молоканов Ю. Засоби активізації діяльності керівництва держави щодо підтримки молоді: досвід Російської Федерації. / Ю. Молоканов // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2012, Вип № 1(12). – С. 19–28.

УДК 35.088.6:37

Райса Науменко

МЕХАНІЗМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ДЛЯ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена вирішенню актуальних питань державного регулювання кадрового забезпечення

© Науменко Р.А., 2012.

позашкільної освіти. Автор викладає свою точку зору на модернізацію системи післядипломної освіти управлінських кадрів органів державного управління освітою та органів місцевого самоврядування для вдосконалення підготовки професіоналів у сфері позашкільної освіти.

Ключові слова: механізми вдосконалення, система позашкільної освіти, післядипломна освіта, управлінські кадри, підвищення кваліфікації, модернізація.

✦ Стратегічні завдання державної політики щодо реформування позашкільної освіти в умовах ринкової економіки та інтеграції України у європейський освітній простір потребують відпрацювання нових підходів до роботи з кадрами та оптимізації організаційних механізмів мережі закладів, що здійснюють професійну підготовку та підвищення кваліфікації як педагогічних кадрів для позашкільної освіти, так і управлінців центральних, регіональних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування і створення чіткої системи взаємодії.

Результати досліджень і моніторингу, що здійснювалися в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів та управлінців у сфері освіти, зокрема позашкільної, дозволили виявити наступні проблеми: неготовність більшості керівників освіти та педагогів до впровадження інноваційних форм організації навчально-виховного процесу та управління; відсутність у більшості з них стійкої мотивації до безперервної самоосвіти; дискретний характер залучення їх до системи післядипломної освіти і у зв'язку з цим – неможливість задоволення потреб професійного розвитку; недосконалість організаційних умов для вибору змісту підвищення кваліфікації. Особливої уваги потребують питання щодо розробки механізмів підвищення якості управлінської підготовки керівників позашкільною освітою всіх рівнів.

✦ Практичне вирішення цих завдань підвищує вигоди до якості підготовки управлінських та педагогічних кадрів для системи позашкільної освіти, подальшого вдосконалення їх професійної компетентності. За дослідженнями вчених (В. Андрущенко, Л. Ващенко, В. Вербицький, Л. Даниленко, О. Єльнікова, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Кремень, В. Олійник, Н. Протасова, М. Романенко, Є. Чернишова та ін.) сучасна післядипломна педагогічна освіта потребує системного реформування, приведення у відповідність до тих принципів змін, що відбуваються в процесі модернізації освіти. Результати досліджень російських і українських вчених А. В. Єгорової [2], І. В. Каліш [3], С. В. Крисюка [4], Т.І. Сущенко [5], А. І. Щетинський [6] показують, що сучасна післядипломна педагогічна освіта педагогів позашкільних навчальних закладів потребує системного реформування, приведення у відповідність до тих принципів змін, що відбуваються у процесі модернізації системи освіти.

✦ Проблема кадрового забезпечення позашкільної освіти розглядалася частково і не була предметом спеціального дослідження.

✦ Мета статті – обґрунтування шляхів удосконалення кадрового забезпечення позашкільної освіти в умовах модернізації системи освіти та розвитку демократії в Україні, що передбачає створення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і управлінських кадрів усіх рівнів для позашкільної освіти.

Постановка проблеми

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета

Одним з пріоритетних завдань сучасної державної політики у сфері позашкільної освіти є поліпшення якості освітніх послуг, що, перш за все, залежить від професійної компетентності педагогічних кадрів. У Законі України «Про позашкільну освіту» підкреслюється особлива роль закладів цієї ланки системи освіти як одного з визначальних чинників соціального та професійного самовизначення дітей та молоді [1].

Нові підходи до проектування навчально-виховного простору позашкільного навчального закладу, спрямованого на надання дітям і молоді якісної, практично спрямованої освіти, потребують переосмислення виховної парадигми та оновлення змісту освітньої діяльності і передбачають:

- високий рівень підготовки педагога-професіонала, який здатний вибудувати індивідуальну модель роботи з кожною дитиною, розвинути його індивідуальні здібності й дарування, здатний оперативно приймати стратегічні рішення, з огляду на кон'юнктуру освітніх послуг;
- гнучку систему асортименту освітніх послуг, технологій і процесів їх реалізації з урахуванням вимог суспільства;
- надання молоді якісних освітніх послуг, спрямованих на розвиток життєвих компетентностей та які користуються і будуть користуватися попитом на ринку;
- проектування демократичного управління позашкільним навчальним закладом.

Сучасний стан підготовки педагогічних кадрів у системі позашкільної освіти характеризується збільшенням майже на 5 % загальної кількості педагогічних працівників позашкільних установ у порівнянні з попереднім роком. Разом з тим, істотно зменшився відсоток педагогів чоловіків, що пояснюється, перш за все, низьким рівнем заробітної плати. Поступово зростає відсоток педагогічних працівників, які мають вищу освіту, проте майже на 2 % зменшилася кількість молодих педагогів у віці до 30 років. Значно зросла кількість педагогів пенсійного віку, що є наслідком неефективної соціальної політики і оплати праці в галузі освіти. Тенденція заповнення вакансій за рахунок педагогів пенсійного віку сьогодні є предметом стурбованості Міністерства освіти і науки України та місцевих органів управління освітою.

З метою подолання ситуації, що створилася, зусилля уряду спрямовуються головним чином на вирішення кадрового питання шляхом поетапного збільшення заробітної плати педагогічних працівників та рівня їх соціального захисту.

За оперативними даними Міністерства освіти і науки України на 30.06.2009 року, в Республіці Україна 26 педагогічних та класичних університетів здійснювали підготовку фахівців для сфери позашкільної освіти. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2005 р. № 363 «Про затвердження змін до Переліку напрямів спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями», в розділ «Соціальні науки» додано напрям підготовки 04404 «Реабілітаційна освіта» за спеціальністю «соціальна реабілітація» освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «спеціаліст» [7]. Для підвищення рівня професійної майстерності майбутніх педагогів позашкільних закладів у ВНЗ вводяться нові дисципліни практичної спрямованості. У рамках державних стандартів вищої освіти відкриваються нові спеціальності й вводяться

спеціалізації, такі як соціальна педагогіка, практична психологія та ін. Це, безсумнівно, є важливим кроком у підготовці висококваліфікованих кадрів для сфери позашкільної освіти, і на сучасному етапі виконує, перш за все, соціально-адаптаційну та реабілітаційну функції й вирішує одне з пріоритетних виховних завдань – соціалізація дітей та молоді.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти на період до 2012 року» від 05.10.2009 р. № 1622-р, рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 27.11.2008 р. протокол № 14/3-3 та відповідно до наказу МОН України № 1/9-351 від 19.05.1010 р. «Про підготовку фахівців з вищою освітою за спеціальністю «позашкільна освіта» [8] в Інституті гуманітарно-технічної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова розпочато підготовку фахівців з вищою освітою за спеціалізацією «позашкільна освіта».

У 2010 р. прийом на навчання здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, галуззю знань 0101 Педагогічна освіта, напрямом підготовки 6.010103 Технологічна освіта та спеціалізацією «Позашкільна освіта». Підготовка фахівців здійснюється за денною та заочною формами навчання за кошти державного бюджету, пільгових довгострокових кредитів та кошти юридичних і фізичних осіб.

Виходячи з існуючих освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти, підготовку педагогів для системи позашкільної освіти слід проводити на рівні магістра. Закон України визначає, що «магістр» – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності» [9].

Зважаючи на зміни пріоритетів в освіті, при підготовці фахівця, магістра, до професійної діяльності акценти необхідно ставити не на отримання декларативних знань, все більше доступних учням від телекомунікаційних інформацій, а технологічних знань, перш за все, інноваційного характеру, спрямованих на розвиток системного мислення. У наш час формування системного мислення є найважливішим завданням вищих навчальних закладів [10, с. 18]. Тільки такий підхід дозволить особистості розвиватися, підвищувати здібності та мати бажання задовольняти особисті потреби, а також законні бажання та потреби інших [11]. Саме з позицій демократії необхідно розглядати підготовку фахівців для системи позашкільної освіти, оскільки специфіка позашкільної освіти як соціального інституту, вимагає від педагога системного вивчення дитини у форматі просування його в межах обраної індивідуальної освітньої програми.

Разом з тим, в практичній підготовці майбутніх педагогів позашкільних навчальних закладів існує ряд проблем. Це, перш за все, ті, які пов'язані з організацією та проведенням науково-дослідної роботи в Малій академії наук і наукових товариствах позашкільних закладів; оволодіння методиками й інноваційними технологіями роботи з обдарованою молоддю, дітьми з особливими потребами, методиками проектування особистості, діагностичними методиками інтелектуального розвитку дітей та існує не менш складна проблема кадрового забезпечення системи позашкільної освіти компетентними молодими фахівцями – їх поповнення, стимулювання та підготовки до вирішення сучасних завдань на високому професійному рівні. Матеріальні умови роботи в систе-

мі позашкільної освіти не дозволяють достатньою мірою залучати молоді кадри як керівників позашкільних навчальних закладів, так і педагогів, здатних займатися найбільш популярними серед дітей та молоді видами творчої діяльності

Епоха інноваційного освітнього розвитку підвищує вимоги не тільки до якості підготовки майбутнього педагога-новачка, але і подальшого вдосконалення його професійної майстерності протягом всього періоду роботи в позашкільному навчальному закладі. Виконання цього завдання покладається на систему післядипломної освіти, яка охоплює підготовкою та перепідготовкою всі категорії педагогічних працівників, в тому числі й позашкільних закладів.

Згідно з сучасними потребами розширюється і кількість видів і форм післядипломної освіти. Паралельно з традиційними курсами, що діють у всіх інститутах післядипломної освіти, введено такі форми, як: перепідготовка (отримання іншої спеціальності на основі отриманого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня), стажування (придбання слухачами досвіду виконання завдань певної спеціальності) та спеціалізація (придбання слухачами вмінь виконувати завдання, що мають свої особливості в межах спеціальності).

Аналіз і моніторинг післядипломної педагогічної освіти дозволили визначити наступні проблеми:

- консерватизм деяких педагогів по відношенню до впровадження інноваційних форм організації навчально-виховного процесу;
- відсутність у більшості з них стійкої мотивації до безперервної самоосвіти;
- недостатність умов (по-перше, організаційних) для вибору змісту підвищення кваліфікації;
- дискретний характер залучення їх до системи післядипломної педагогічної освіти.

Тому завданням проекту Концепції модернізації системи післядипломної освіти педагогічних і управлінських кадрів органів державного управління освітою та органів місцевого самоврядування для удосконалення підготовки професіоналів у сфері позашкільної освіти є:

- створення оптимальних умов для реалізації одного з основних принципів післядипломної освіти – неперервності освіти, самоосвіти протягом усього життя;
- створення системи мотивації управлінських та педагогічних працівників до самостійного вибору форм і змісту підвищення кваліфікації впродовж усього міжтестастаційного періоду.
- урізноманітнення умови для створення індивідуальних освітніх траєкторій педагогічних працівників та управлінців відповідно до їх фахових пріоритетів та рівня професійної підготовки через запровадження системи спецкурсів;
- розробка спецкурсів з питань позашкільної освіти для системи післядипломної освіти управлінців усіх категорій та оновлення навчальної програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- експериментальна перевірка ефективності системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників та управлінців у сфері позашкільної освіти.

З огляду на вищезазначене, перед сучасною системою післядипломної освіти постає необхідність розробки та експериментальної апробації нових форм взаємодії управлінців у сфері позашкільної освіти з педагогічними працівниками – такої взаємодії, що від-

бувається не один раз на 5 років, а триває безперервно і ґрунтується на усвідомленні значущості процесу самостійного і цілеспрямованого здобуття сучасної інформації педагогічного призначення. Це є визначальною умовою професійного зростання як управлінців, так і педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства, адже саме самоосвіта допомагає значно ефективніше сприймати, засвоювати суму знань, які є найнеобхіднішими для творчого виконання службових обов'язків.

У зв'язку з актуальністю модернізації форм післядипломної педагогічної освіти та переходу до безперервної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників Центральним інститутом післядипломної педагогічної освіти Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук (НАПН) України розроблено Програмно-цільовий проект «Створення системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників». У рамках цього проекту для системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів позашкільних навчальних закладів автором статті розроблена Програма курсу «Позашкільний навчальний заклад – освітньо-виховна система». Програма спрямована на поглиблене вивчення змісту та наукове обґрунтування проблем позашкільної освіти, оволодіння варіативним методиками і технологіями управління інноваційним розвитком позашкільної освіти, проектування педагогічного процесу навчання та виховання дітей та учнівської молоді в позашкільних навчальних закладах. Необхідною умовою цього проекту є кредитно-модульне, пролонговане протягом п'яти років, навчання педагогів. Суть такої форми полягає в щорічному дозованому навчанні за окремими модулями, введення дистанційних форм навчання, впровадженні короткочасних спецкурсів та тематичних семінарів, тренінгів.

Однією з ефективних форм роботи з удосконалення професійної майстерності педагогів регіональних позашкільних навчальних закладів стало проведення практичних занять для слухачів курсів Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Університету менеджменту освіти НАПН України на базі Українського державного центру позашкільної освіти. У рамках програми підвищення кваліфікації триває міжнародна співпраця з обміну досвідом з питань організації змістовного дозвілля учнівської молоді з колегами країн ближнього зарубіжжя та Європи.

Очікувані результати з впровадження Програми курсу «Позашкільний навчальний заклад – освітньо-виховна система» включають:

- задоволення потреб педагогів у професійному зростанні відповідно до сучасних завдань модернізації позашкільної освіти;
- створення умов для самостійного вибору індивідуальної освітньої траєкторії в системі післядипломного навчання педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів відповідно до професійних інтересів та рівня професійної підготовки;
- створення умов для системної самоосвіти протягом міжтестастаційного періоду;
- стимулювання мотивації педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів до безперервного професійного удосконалення;
- забезпечення потреб регіону в кваліфікованих педагогічних кадрах для системи позашкільної освіти.

Враховуючи роль та перспективи сучасного інформаційного забезпечення для розвитку позашкільної освіти

ти, особлива увага має зосереджуватись на питаннях, пов'язаних з упровадженням інноваційних технологій у навчальний процес професійної підготовки педагогів та керівників позашкільних навчальних закладів.

На часі – модернізація форм післядипломної педагогічної освіти, перехід до безперервної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників і управлінців.

Подальше вдосконалення кадрового забезпечення позашкільної освіти вбачається у розробці Концепції модернізації системи післядипломної освіти педагогічних і управлінських кадрів органів державного управління освітою та органів місцевого самоврядування для удосконалення підготовки професіоналів у сфері позашкільної освіти, реалізація якої передбачається за наступними напрямками:

- комплексне вивчення потреб у педагогічних кадрах для позашкільних навчальних закладів, залучення до цієї сфери роботи провідних фахівців різних професій та стимулювання їх діяльності;
- впровадження практики партнерської взаємодії місцевих органів управління освітою з ректорами вищих навчальних закладів з питань працевлаштування випускників педуніверситетів за спеціалізацією «позашкільна освіта»;
- розробка нормативно-правової бази, яка передбачає підвищення статусу та соціальної захищеності педагога позашкільного навчального закладу.
- створення цілісної системи підготовки і підвищення кваліфікації управлінських та педагогічних кадрів цих навчальних закладів;
- розробка регіональних програм підготовки фахівців у сфері позашкільної освіти із застосуванням сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі;
- модернізація змісту післядипломної освіти щодо розробки багатоваріантних програм підвищення кваліфікації управлінців та педагогічних працівників.

До основних складових оптимізації механізму державного управління розвитком системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів у сфері позашкільної освіти в Україні можна віднести:

- вдосконалення нормативно-правової бази (чинне законодавство України, зокрема Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, Концепція позашкільної освіти та виховання та ін.);
- модернізацію системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та управлінських кадрів (обґрунтування концептуальних підходів та розробка науково-методичного супроводу цього процесу, зокрема діагностичних методик управлінської компетентності керівників на основі кваліметричного підходу з використанням факторно-критеріального моделювання);
- створення чіткої системи взаємодії центральних органів державного управління (спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі освіти – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту; інші центральні органи виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають позашкільні навчальні заклади; Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації та підпорядковані їм органи управління,

органи місцевого самоврядування, у сфері управління яких перебувають позашкільні навчальні заклади.

Важливим аспектом формування зваженої кадрової політики у галузі позашкільної освіти є питання підвищення престижності професії працівників позашкільних навчальних закладів та фінансового вирівнювання оплати праці педагогів загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів. Для цього необхідно розробити механізми удосконалення структури оплати праці педагогічних працівників, створити систему дієвих матеріальних, моральних, психологічних стимулів їх творчого зростання.

➤ До подальших напрямів дослідження даної проблеми відносимо комплекс питань, пов'язаних з удосконаленням політики держави щодо кадрового забезпечення позашкільної освіти, що має обов'язково передбачати виконання низки заходів, спрямованих на впровадження управлінської етики та підвищення адміністративної культури державних службовців керівних кадрів освіти.

Література.

1. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
2. Єгорова А. В. Про досвід роботи з педагогічними кадрами закладів додаткової освіти дітей в Ростовській області / Внешкольник. – 1998. – № 7–8. – С. 31–32.
3. Каліш І. В. Організаційно-педагогічні умови підвищення кваліфікації педагога додаткової освіти: Автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 2000. – 22 с.
4. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як система / Крисюк С. В. / Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 37–47
5. Сущенко Т. І. Основи позашкільної педагогіки: Посібник класних керівників, педагогів позашкільних установ. – Мн.: Бел. наука, 2000. – 221 с.
6. Щетинський А. І. Теорія і практика розвитку творчого потенціалу педагога в умовах моніторингу якості додаткової освіти дітей. – Казань, 1998. – 43 с.
7. Наказ МОН України від 16 червня 2005 р. № 363 «Про затвердження змін до Переліку напрямів спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрану.
8. Наказ МОН України від 19.05.1010 р. № 1/9-351 «Про підготовку фахівців з вищою освітою за спеціальністю «позашкільна освіта» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрану.
9. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
10. Лобанов А. С. Формування системного мислення як найважливіше завдання вузу / НТІ. Сер.І. – 2001. – № 1. – С. 18–21.
11. Акофф Р. Акофф про менеджмент. СПб: Пітер, 2002. – 448 с.